

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 สมมติฐานการศึกษา	3
1.4 นิยามศัพท์	3
1.5 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	4
1.5.1 แนวคิดการตั้งถิ่นฐาน	4
1.5.2 แนวคิดการอนุรักษ์มรดกทางประวัติศาสตร์	12
1.5.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน	14
1.6 ทบทวนวรรณกรรม	16
1.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา	26
1.8 ระเบียบวิธีวิจัย	28
บทที่ 2 ประวัติศาสตร์เมืองโบราณจันเสน	
2.1 ประวัติการตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณจันเสน	33
2.1.1 ชุมชนหมู่บ้านในยุคเหล็ก	35
2.1.2 การเริ่มเป็นเมืองในลุ่มน้ำลพบุรี-ป่าสัก	36
2.1.3 เมืองโบราณจันเสนในสมัยทวารวดี	38
2.1.4 ช่างจันเสนร้างผู้คน	42
2.1.5 ชุมชนหมู่บ้านในสมัยรัตนโกสินทร์	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2 ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานในแต่ละช่วงเวลา	47
2.3 แหล่งชุมชนโบราณที่อยู่ใกล้เคียง	50
2.3.1 ชุมชนโบราณบ้านใหม่ชัยมงคล อำเภอตากคลี	50
2.3.2 ชุมชนโบราณบ้านหนองใหญ่ อำเภอตากฟ้า	51
2.3.3 ชุมชนโบราณบ้านพุน้อย อำเภอบ้านหมี่	52
บทที่ 3 ชุมชนปัจจุบันในเขตเมืองโบราณจันเสน	
3.1 ลักษณะทางกายภาพ	55
3.1.1 ที่ตั้ง	55
3.1.2 ภูมิประเทศ	55
3.1.3 ทรัพยากรดิน	58
3.1.4 ทรัพยากรน้ำ	58
3.1.5 การคมนาคม	59
3.2 ลักษณะสังคม และวัฒนธรรม	59
3.2.1 จำนวนประชากร	59
3.2.2 จำนวนแรงงาน	60
3.2.3 กลุ่มชน ชาติพันธุ์ และการย้ายถิ่น	62
3.2.4 การรวมกลุ่มทางสังคม	63
3.2.5 สาธารณูปโภคสาธารณูปการ	64
3.2.6 ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น	66
3.3 ลักษณะทางเศรษฐกิจ	67
3.3.1 สภาพเศรษฐกิจ ปี พ.ศ.2500-2535	67
3.3.2 สภาพเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2536-ปัจจุบัน	69
3.3.3 รายได้	71
3.3.4 การถือครองที่ดิน	72

สารบาญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 การตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองโบราณจันเสน	
4.1 การตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน	74
4.2 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน	76
4.3 การใช้ประโยชน์ที่ดิน	82
4.3.1 ลักษณะการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2518	82
4.3.2 ลักษณะการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2537	83
4.3.3 ลักษณะการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2542	86
4.3.4 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินระหว่างปี พ.ศ.2518 ถึง ปี พ.ศ.2542	89
4.4 ผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองโบราณจันเสน	93
บทที่ 5 การอนุรักษ์เมืองโบราณจันเสน	
5.1 การอนุรักษ์เมืองโบราณจันเสน โดยแนวทางของรัฐ	98
5.2 การอนุรักษ์เมืองโบราณจันเสน โดยแนวทางของท้องถิ่น	109
5.3 ปัญหาที่พบในชุมชนจันเสนและเมืองโบราณจันเสน	112
5.4 การประเมินคุณค่าของเมืองโบราณจันเสนในปัจจุบัน	117
5.5 ความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์เมืองโบราณจันเสน	120
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
6.1 สรุปผลการศึกษา	126
6.2 การอภิปรายผล	129
6.3 ปัญหาและอุปสรรคในการศึกษา	133
6.4 ข้อเสนอแนะ	134
บรรณานุกรม	136
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	145
ภาคผนวก ข ข้อมูลจากแบบสอบถาม	159

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ค ภาพประกอบเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา	165
ประวัติผู้เขียน	172

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
2.1 พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานเมืองโบราณจันเสน	34
3.1 จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน และการเปลี่ยนแปลงประชากร รายหมู่บ้าน ตำบลจันเสน ปี พ.ศ.2533 และปี พ.ศ.2543	60
3.2 สาเหตุที่ย้ายภูมิลำเนาจากที่อื่น	63
3.3 เหตุผลที่เลือกพื้นที่ปัจจุบันเป็นที่ตั้งถิ่นฐาน	63
3.4 สิ่งบริการต่างๆ ที่มีในพื้นที่ศึกษา	65
3.5 ประเภทร้านค้าในพื้นที่จันเสน	69
3.6 อาชีพปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม	70
3.7 สาเหตุที่ตัดสินใจเลือกชนิดพืชที่ปลูก	71
3.8 รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน แยกตามประเภทอาชีพ หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตำบลจันเสน	72
3.9 ลักษณะการถือครองที่ดิน	73
3.10 การมีเอกสารสิทธิในแปลงที่ดิน	73
4.1 การใช้ที่ดินบริเวณชุมชนจันเสนปี พ.ศ. 2518	83
4.2 การใช้ที่ดินบริเวณชุมชนจันเสนปี พ.ศ. 2537	86
4.3 การใช้ที่ดินบริเวณชุมชนจันเสนปี พ.ศ. 2542	88
4.4 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินระหว่างปี พ.ศ.2518 และปี พ.ศ.2537	90
4.5 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินแต่ละประเภท ระหว่างปี พ.ศ.2518 และปี พ.ศ.2537	90
4.6 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินระหว่างปี พ.ศ.2537 และปี พ.ศ.2542	92
4.7 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินแต่ละประเภท ระหว่างปี พ.ศ.2537 และปี พ.ศ.2542	92
5.1 โบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดีของกรมศิลปากรปี พ.ศ.2511-2512	104
5.2 การพบร่องรอยของเมืองโบราณจันเสน	107
5.3 การขุดหาโบราณวัตถุในที่ดินของผู้ตอบแบบสอบถาม	108
5.4 การจัดการกับโบราณวัตถุที่พบในที่ดินของผู้ตอบแบบสอบถาม	108

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
5.5 ความสำคัญของปัญหาที่พบในพื้นที่ชุมชนจันเสน	113
5.6 การพัฒนาที่ต้องการให้มีในหมู่บ้านถ้าหมู่บ้านได้รับเงินกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท	119
5.7 แหล่งที่มาเกี่ยวกับการรับรู้ความเป็นเมืองโบราณจันเสน	120
5.8 เหตุผลที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการอนุรักษ์ฟื้นฟูเมืองโบราณจันเสน	121
5.9 ลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองโบราณ	122
5.10 เหตุผลที่ควรปรับปรุงพัฒนา และเหตุผลที่อยากให้คงสภาพเดิม	123
5.11 เหตุผลที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยถ้ามีการพัฒนาโดยการย้ายคนออกจากพื้นที่เมืองโบราณจันเสน	125

สารบัญรูป

รูป	หน้า
1.1 รูปแบบของการตั้งถิ่นฐานในชนบท	6
1.2 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในชนบทในยุโรป	8
1.3 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดโครงสร้างการเกษตรและภูมิทัศน์การเกษตร	9
1.4 กรอบแนวความคิดในการศึกษา	27
2.1 ร่องรอยทางน้ำเก่าฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาและที่ตั้งเมืองโบราณ	39
2.2 โครงข่ายระบบทางน้ำบริเวณตำบลจันเสน	43
2.3 แผนผังแนวคูเมือง และแนวคลองเชื่อมต่อกับลำน้ำธรรมชาติ	44
2.4 แนวชายฝั่งทะเลและที่ตั้งเมืองโบราณสมัยทวารวดี	48
3.1 พื้นที่ศึกษาและขอบเขตหมู่บ้าน	56
3.2 พื้นที่เมืองโบราณจันเสน	57
3.3 โรงสีขนาดใหญ่ที่ถูกทิ้งร้าง	68
4.1 กลุ่มบ้าน และกลุ่มเชื้อชาติในพื้นที่ศึกษา	78
4.2 ลักษณะบ้านเรือนในพื้นที่เมืองโบราณจันเสน	79
4.3 บริเวณสวนผักในเขตเมืองโบราณจันเสน	79
4.4 แบบจำลองการตั้งถิ่นฐานของ Bylund แสดงขั้นตอนการขยายตัวแบบต่างๆ	82
4.5 ลักษณะการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2518	84
4.6 ลักษณะการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2537	85
4.7 ลักษณะการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2542	87
4.8 ลักษณะกิจกรรมต่างๆ ที่รูกล้าเขตเมืองโบราณจันเสนในปัจจุบัน	94
4.9 สุสานจีนภายในเขตเมืองโบราณจันเสน	95
4.10 การถมคูเมืองเพื่อสร้างสุสานจีน	97
5.1 แผนผังหลุมขุดค้นเมืองโบราณจันเสน	99
5.2 ภาพถ่ายเส้นตึกตาดินเผา	102

สารบัญรูป (ต่อ)

รูป	หน้า
5.3 ภาพลายเส้นหิ้งงาช้าง	103
5.4 ถนนลูกรังเข้าหมู่บ้าน	115
5.5 บริเวณที่ทิ้งขยะภายในตัวเมืองโบราณจันเสน	115
5.6 การจัดการขยะที่ดำเนินการโดยองค์การบริหารส่วนตำบลจันเสน	116
5.7 การรुकู้ค่าคูเมืองโบราณ	117

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University